

Naslov originala:
FREIHEIT: ERINNERUNGEN 1954–2021
Angela Merkel mit Beate Baumann

Copyright © 2024, Verlag Kiepenheuer & Witsch GmbH & Co. KG,
Bahnhofsvorplatz 1, 50667 Köln
Copyright © 2024 srpskog izdanja Kontrast izdavaštvo.

Za izdavača:
Vladimir Manigoda

Glavni i odgovorni urednik:
Ivan Isailović

Izvršna urednica:
Tamara Sokić

Prevod:
Maja Anastasijević

Lektura:
Emilija Vučićević

Dizajn korica:
Viktorija Čeliković

Prelom:
Ivan Isailović

Štampa:
F.U.K. d.o.o. Beograd

Tiraž:
1000

Izdavač:
Kontrast izdavaštvo
Terazije 35, Beograd
info@kontrastizdavastvo.rs
kontrastizdavastvo.rs
glif.rs

ANGELA MERKEL
SA BEATOM BAUMAN

SLOBODA

Sećanja 1954–2021.

Prevela s nemačkog:
Maja Anastasijević

KONTRAST
Beograd, 2025.

SADRŽAJ

PROLOG / 13

PRVI DEO

**„Nisam rođena kao kancelarka“
17. jul 1954 – 9. novembar 1989.**

Srećno detinjstvo / 19

Kvicov / 19
Valdhof / 25
Zaprepašćenje / 31
Škola „Gete“ / 34
Raspust / 44
Praško proleće / 47
Škola „Herman Matern“ / 49

Put pod noge / 60

Studije fizike / 60
Bezbrizna / 64
Boje zvuka i blago / 67
Diploma / 70
Ilmenau / 72

Akademija nauka DDR-a / 78

Konstante brzine hemijskih reakcija / 78
FDJ i marksizam-lenjinizam / 84
Marijenštrase / 87

Templiner štrase / 89
Komunikacija sa svetom / 91
Udaljavanje / 94
Vlasnica kuće / 98
Putovanja na zapad / 101

DRUGI DEO

Demokratsko buđenje

10. novembar 1989 – 2. decembar 1990.

Jedinstvo, pravda i sloboda / 111

Pomešana osećanja / 111
Prvi politički koraci / 115
Neobična predizborna kampanja / 125
Trvenja i sukobi / 138
Blistavi trenutak diplomatije / 143

Na svojim nogama / 146

Zauzdani gnev / 146
Vaš direktni kandidat / 148

TREĆI DEO

Sloboda i odgovornost

3. decembar 1990 – 21. novembar 2005.

Obnova istoka / 159

Veliki četvrtak / 159
Prelom noge / 166
Komšinica / 173
Sastanak s građanima / 179
Predeli u cvatu! Predeli u cvatu? / 182
Borba protiv agresivnosti i nasilja / 186

Ravnopravnost / 192

Feministkinja / 192

Ukočen vrat / 201

Održivi razvoj / 208

Bez konsenzusa o energiji / 208

Spoljna politika / 219

Cena preživljavanja / 229

Zašto CDU? / 234

Predsednica partije / 234

Svakodnevne muke ili borba za autoritet / 246

Predsednica poslaničkog kluba / 252

Odjednom novi izbori / 261

Nismo se zaneli / 268

ČETVRTI DEO

Služenje Nemačkoj (I)

22. novembar 2005 – 4. septembar 2015.

Prva / 279

Utorak, 22. novembar 2005. / 279

Pariz Brisel London Berlin Diseldorf Hamburg / 287

Imajmo hrabrosti za veće slobode / 291

Postavljanje smernica / 296

Varšava / 304

Evropski savet / 307

„Kamo ste nestali?“ / 308

Letnja bajka / 329

Odbacivanje prevaziđenog / 329

Treće mesto / 331

Domaćica samita u korpi za sedenje na plaži / 335

Ručak s Džordžom V. Bušom / 335

Zasedanje osmorke / 343

Čekajući Vladimira Putina / 346

Svetska ekonomska kriza / 352

„Armida“ i IKB / 352

Turbulencije širom sveta / 357

Garancija za štediše / 361

Paket mera za spasavanje evra / 364

Radna mesta / 367

G20 / 372

Evropska dužnička kriza / 376

Poželjna koalicija / 376

Solvejeva biblioteka / 380

Put do Itake / 385

Ako propadne evro, propada i Evropa / 390

U potrazi za bazukom / 396

Veoma neizvesno / 401

Ukrajina i Gruzija članice NATO-a? / 408

Napad na Ukrajinu / 408

Samit NATO-a u Bukureštu / 410

Mir i samoopredeljenje u Ukrajini / 425

Istočno partnerstvo / 425

Protesti na Majdanu / 430

Pripajanje Krima / 432

Normandijski format / 435

Mirovni plan Petra Porošenka / 439

Sedamnaest sati pregovora u Minsku / 442

Atmosfera hladnog rata / 451

„Izborićemo se s tim” / 454

Pred vratima Evrope / 454

Letnja konferencija za štampu / 460

Odluka / 464

PETI DEO

Služenje Nemačkoj (II)

5. septembar 2015 – 8. decembar 2021.

Prijateljsko lice / 471

„Onda to nije moja zemlja” / 471

Nalaženje rešenja / 477

Teror islamista u Nemačkoj / 489

O nepoverljivosti i poverenju / 494

Ponovo kandidatura? / 501

Međusobno povezan svet – muški čvor / 506

Globus, geografska karta i tolerancija / 506

Bregzit / 510

Novi savezi / 514

Sporazum o slobodnoj trgovini / 517

Pariski sporazum / 521

Partnerstvo s Afrikom / 525

Svetske sile Indija i Kina / 531

Donald Tramp / 538

G20 u Hamburgu / 542

Klima i energija / 547

Noćna mora i njene posledice / 547

Zemni gas / 555

Princip predostrožnosti / 561

Angažovanje Bundesvera / 565

Avganistan / 565

Libija / 575

Vojna obaveza / 579

Zapadni Balkan / 582

Izrael / 585

Adenauerovim tragovima / 585

Državni rezon / 593

Kairos / 599

„Oslobodite prostor” / 599

Oproštaj od dužnosti predsednice CDU-a / 606

Pandemija / 609

Preveliki izazov za demokratiju / 609

Nade i razočaranja / 626

Ispit za Evropu / 629

Nepoznat teren / 632

Svetska politika u senci pandemije / 635

Veliko večerje / 645

EPILOG / 649

Fotografije / 653

Izrazi zahvalnosti / 663

Urednička beleška / 665

Spisak skraćenica / 667

Spisak imena / 677

Sloboda

PROLOG

Ovo je priča koja se kao takva neće ponoviti, već zbog toga što od 1990. godine više ne postoji ni država u kojoj sam živela 35 godina. Da je izmišljena i ponuđena nekoj izdavačkoj kući kao roman, bila bi odbijena, rekao mi je jedan sagovornik početkom 2022. godine, dve-tri nedelje nakon što sam napustila položaj savezne kancelarke. Razumeo se u tu oblast i bilo mu je drago što sam odlučila da napišem ovu knjigu, i to upravo zbog priče koju pripoveda. Priče, koja je podjednako neverovatna koliko i stvarna. Shvatila sam: ispričati je, iscrtati konture, naći njenu crvenu nit, imenovati lajtmotive može i ubuduće biti značajno.

Dugo mi je bilo nezamislivo da napišem ovakvu knjigu. To se, barem delimično, prvi put promenilo 2015. godine. Tada sam odlučila da ne dozvolim da izbeglice koje su u noći između četvrtog i petog septembra pristizale iz Mađarske budu odbijene na nemačko-austrijskoj granici. Tu odluku, i pre svega – njene posledice, doživela sam kao prelomni trenutak u svom kancelarskom mandatu. Postojalo je vreme pre i vreme posle toga. Tada sam namumila da jednoga dana, kada više ne budem savezna kancelarka, opišem tok događaja, motive koji su stajali iza moje odluke i, s tim u vezi, sopstveno poimanje Evrope i globalizacije, u formi koju omogućava samo knjiga. Nisam htela da dalje opisivanje i tumačenje prepustim drugima.

Ali još sam bila na položaju. Usledili su izbori za Bundestag 2017. godine i moj četvrti mandat. Tokom poslednje dve godine glavna tema bilo je suzbijanje pandemije korona virusa. Kao što sam više puta javno rekla, pandemija je bila preveliki izazov za

demokratiju: na ličnom, nacionalnom, evropskom i globalnom planu. Samim tim, podstakla me je da proširim perspektivu, tj. da ne pišem samo o politici prema izbeglicama. Ako ću već da pišem, rekla sam sebi, onda ću to uraditi kako valja, i to zajedno s Beatom Bauman. Ona me savetuje od 1992. i svedok je tog vremena.

Osmog decembra 2021. godine napustila sam dužnost. Otišla sam posle šesnaest godina, s radošću u srcu, kao što sam nekoliko dana ranije rekla na Velikom večerju¹ nemačkog Bundesvera. Na kraju sam doslovno priželjkivala taj trenutak. Stvarno je bilo dosta. Došlo je vreme da zastanem, odmorim se nekoliko meseci, ostavim iza sebe politiku od koje nema predaha, kako bih od ranog proleća 2022. godine polako počela da se navikavam na neki drugi život – doduše, i dalje javni, ali ne i politički aktivan – našla pravi ritam za javne nastupe, i da napišem ovu knjigu. To je bio plan.

Onda se desio 24. februar 2022. godine, napad Rusije na Ukrajinu.

Odavno je sve nagoveštavalo katastrofu, ali su nagoveštaji i stvarno doživljeno iskustvo oduvek bile dve različite stvari, pa je tako bilo i u ovom slučaju. Odmah je bilo jasno da nije moguće da napišem ovu knjigu kao da se ništa nije desilo. Već su ratovi u Jugoslaviji početkom devedesetih godina 20. veka uzdrmali Evropu. Međutim, napad Rusije na Ukrajinu izazvao je još veću nesigurnost. Bio je to čin kojim je prekršeno međunarodno pravo i koji je uzdrmao evropski mirovni poredak, zasnovan na očuvanju teritorijalnog integriteta i suvereniteta država, uspostavljen posle Drugog svetskog rata. Usledilo je teško otrežnjenje. I o tome ću pisati. Ali ovo nije knjiga o Rusiji i Ukrajini. To bi bila neka druga knjiga.

Namera mi je da ispričam priču o svoja dva života: prvom, u diktaturi pre 1990, i drugom, u demokratiji posle 1990. godine U trenutku kada prvi čitaoci budu držali knjigu u rukama, ta će dva

¹ Nem.: *Großer Zapfenstreich*, ceremonija gardijskog bataljona i vojnog orkestra pod bakljama, najviši oblik odavanja počasti. – *prim. prev.*

života biti približno podjednako duga. Dva puta po 35 godina. Naravno, to zapravo nisu dva života. Reč je o *jednom* životu, čiji je drugi deo nemoguće razumeti bez prvog.

Kako je došlo do toga da jedna žena posle 35 godina života u DDR-u bude u prilici da preuzme najvišu funkciju u Saveznoj Republici Nemačkoj i da je obavlja šesnaest godina? Funkciju koju je napustila, a da nije morala da podnese ostavku ili bude smenjena na izborima? Kako je izgledalo odrastati u DDR-u kao ćerka pastora i živeti, studirati i raditi u diktaturi? Kako je to bilo doživeti slom jedne države? I kako je bilo iznenada biti slobodan? O tome želim da pričam.

Opis je, naravno, veoma subjektivan. U isti mah, trudila sam se da iskreno analiziram sebe i svoje postupke. Navešću procene koje danas smatram pogrešnim, ali ću braniti ono što smatram ispravnim. Pritom, ovo nije prikaz bez šupljina. U njemu se neće naći svi koji to možda očekuju ili za koje se to možda očekuje i zbog toga već sada molim za razumevanje. Cilj mi je da utvrdim glavne tačke, pomoću kojih ću pokušati da se izborim s ogromnom količinom materijala i objasnim kako politika funkcioniše, kakvi principi, kakvi mehanizmi postoje – i šta mi je bila ideja vodilja.

Politika nije neka naročita mudrost. Politiku vode ljudi. Ljudi sa ličnim pečatima, iskustvima, sujetama, slabim i jakim stranama, željama, snovima, uverenjima, vrednostima, interesovanjima. Ljudi koji u demokratiji moraju da se bore za većinu ako nešto žele da sprovedu u delo.

Izborićemo se sa tim – nijedna rečenica u mojoj celokupnoj političkoj karijeri nije mi se toliko obila o glavu kao ta. Nijedna nije toliko polarizovala. Ali za mene je ta rečenica bila sasvim obična. Izražavala je moj stav. Može se reći da izražava veru u Boga, veru u život ili naprosto odlučnost da se rešavaju problemi, da se izađe na kraj s neuspesima, prevladaju krize i stvori nešto novo. „Izborićemo se sa tim, a prepreke koje nam se nađu na putu moramo da savladamo, da radimo na njima”, izjavila sam

na letnjoj konferenciji za štampu 31. avgusta 2015. godine. Tako sam vodila politiku. Tako živim. Tako je nastala i ova knjiga. S takvim stavom, koji je istovremeno i iskustvo: sve je moguće, zato što tome ne doprinosi samo politika, nego i svaki pojedinac može da bude deo toga.

**Angela Merkel
zajedno s Beatom Bauman
Berlin, jul 2024.**

PRVI DEO

„Nisam rođena kao kancelarka”

17. jul 1954 – 9. novembar 1989.

Srećno detinjstvo

Kvicov

Desetog novembra 1989. godine – bio je petak – kao i svakog jutra, izašla sam oko pola sedam ujutro iz svog stana u Šenhauzer aleji 104, u berlinskom kvartu Prenclauer berg, i krenula ka stanici es-železnice Šenhauzer aleja kako bih se odatle odvezla na posao u kvartu Adlershof. Voz je bio pun, napolju je još bio mrak. Kao i obično u to vreme. Međutim, zapravo ništa nije bilo kao i obično. Ginter Šabovski, sekretar za informisanje i medijsku politiku rukovodstva SED-a, izjavio je prethodne večeri na istočnonemačkoj televiziji: „Za podnošenje zahteva za privatna putovanja u inostranstvo nije potrebno ispunjavanje uslova (konkretan povod za putovanje i rodbinski odnosi).” Odgovarajući na pitanje, potvrdio je da odluka stupa na snagu „odmah, neodložno”. Tog četvrtka, devetog novembra 1989. godine, faktički je proglasio kraj Berlin-skog zida. Ubrzo potom više nije bilo zaustavljanja.

Tokom večeri sam se priključila reci ljudi koja se kretala ka graničnom prelazu „Bornholmer štrase” i dalje ka Zapadnom Berlinu. Sa svih strana, Zapadne Berlinke i Zapadni Berlinci dovikivali su nam iz svojih stanova da se popnemo kod njih i zajedno popijemo pivo, da nazdravimo ovom neverovatnom događaju. Drugi su od radosti sami silazili na ulicu. Potpuno nepoznati ljudi su se grlili, bila sam usred toga. Krenula sam za malom grupom meni nepoznatih ljudi koja je skrenula u prvu bočnu ulicu levo, iza mosta. Jedan Zapadni Berlinac nas je pozvao u stan – jednostavno sam otišla s njima. Ponudio nam je pivo i mogli smo da telefoniramo. Međutim, nisam uspela da dobijem tetku u Hamburgu. Posle otprilike pola sata smo se rastali. Većina je produžila ka Kurfirstendamu, zapadnoberlinskoj pešačkoj zoni, a ja sam se

okrenula i otišla kući, oko 23 sata, misleći kako treba veoma rano da ustanem da bih stigla u Adlershof. Tamo sam nameravala da pripremam predavanje, koje je trebalo da održim nekoliko dana kasnije u Torunju, u Poljskoj, a koje ni približno nije bilo završeno. Celu noć oka nisam sklopila, bila sam previše uzbuđena zbog svega što sam doživela samo nekoliko sati ranije.

Sutradan ujutro, u mom vozu za Adlershof, sedela je i grupica uniformisanih muškaraca, graničara Gardijskog puka Feliks Deržinski. Po svemu sudeći, vraćali su se u kasarnu posle noćne smene na granici. Nalazila se nedaleko od mog instituta. Vojnici su razgovarali, i to tako glasno da nisam mogla da ih ne čujem. „Čoveče, kakva noć”, cerio se jedan od njih. „Kakve li će to imati posledice po naše oficire?”

„Načisto su se izgubili i tek će da vide šta će da ih snađe”, rekao je drugi.

„Izgubili su smisao postojanja. Njihovi životi, njihove karijere – sve je otišlo u propast!”, uzviknuo je treći vojnik.

Sišli smo u Adlershofu. Svako je otišao svojim putem – vojnici u kasarnu, a ja na svoje radno mesto u Centralnom institutu za fizičku hemiju Akademije nauka DDR-a. Međutim, o radu nije bilo ni govora. Naravno, ništa nisam pipnula, uključujući i predavanje zbog kojeg sam se prethodne večeri rano vratila iz Zapadnog Berlina. Tako su se osećali svi, ne samo ja. Neprekidno smo razgovarali. Sestra mi se u prepodnevnom časovima telefonom javila u institut. U to vreme radila je kao ergoterapeutkinja u Poliklinici za građevinske radnike. Dogovorile smo se da kasnije, posle podne, posetimo njenog dugogodišnjeg prijatelja u Zapadnom Berlinu, kojeg je upoznala preko poznanika, nekoliko godina ranije. Nismo mogle da verujemo da odjednom jednostavno možemo da odemo kod njega.

Pritom mi graničareve reči koje sam tog jutra čula u vozu celoga dana nisu izbijale iz glave. Najzad!, pomislila sam. Ti vojnici i njihovi oficiri najzad više nemaju moć nad tobom. Najzad više

nemaju moć nad tvojom porodicom. Berlinski zid je 28 godina razdvajao ne samo moju porodicu i baš mojim roditeljima pro-uzrokovao toliki bol, nego je razdvajao i porodicu Joahima Za-uera. Istu sudbinu delili su bezbrojni ljudi kako na Istoku, tako i na Zapadu. Ti vojnici najzad više ne mogu da nas spreče da se slobodno krećemo. U isti mah, shvatila sam da je nešto što je re-kao onaj vojnik u vozu ostavilo poseban utisak na mene: smisao postojanja. Šta će posle ove noći biti s mojim životom, sa životi-ma moje porodice, prijatelja, kolega? Kakvu će vrednost ubuduće imati naša iskustva, obrazovanje, kompetentnost, uspesi, privatne odluke? Imala sam 35 godina. Tek 35? Ili već 35? Šta će ostati kao što jeste, a šta će se promeniti?

Rođena sam 17. jula 1954. godine u Hamburgu, kao prvo dete Herlind i Horsta Kaznera. Otac mi je rođen 1926. godine u Ber-linu, kao sin Ludviga Kazmjerčaka, koji je početkom dvadesetih godina 20. veka došao u Berlin iz Poznanja, odakle potiče, i nje-gove supruge Margarete. Njegov otac je bio policijski činovnik, a majka, poreklom iz Berlina, švalja i domaćica. Godine 1920. po-rodica je promenila poljsko prezime u nemačko Kazner– od tada mi se otac zvao Horst Kazner. Moj deda Ludvig Kazner umro je još 1959. godine, lično ga se ne sećam.

Moja majka, Herlind, rođena je 1928. godine u Gdanjsku, opština Vžేశč, kao starija ćerka učiteljskog para Vilija i Gertrud Jenč. Njena majka, poreklom iz Elblaga, u Istočnoj Pruskoj, pre-stala je da radi posle rođenja deteta. Kao nastavnik prirodnih nauka i direktor realne gimnazije u Gdanjsku, njen otac, a moj deda Vili, omogućio je porodici život u blagostanju. Što bi se da-nas reklo, bili su dobrostojeća građanska porodica. Godine 1936. trebalo je da se presele iz Gdanjska u Hamburg. Ocu su ponudili mesto direktora jedne gimnazije u Hamburgu. Sve je bilo spre-mno, iznajmili su stan, unajmili preduzeće za selidbu. Onda mi se deda razboleo od gnojnog zapaljenja slepog creva i žučne kese, od čega je i preminuo, jer tada još nije postojao spasonosni penicilin.

Tako su moja baba i njene dve ćerke ostale same. Uprkos tome, preselile su se u Hamburg, u već iznajmljeni, veliki stan, u Izeštra-se. Kuburile su s novcem. Za njih je to bila novina. Moja baba je, doduše, primala porodičnu penziju, ali ceo dotadašnji život im se raspao. Baba je dugo nosila isključivo crninu i stalno je strepela za ćerke. Ukoliko se deca ne bi vratila kući na vreme, umirala je od straha i čekala na balkonu da se pojave.

U leto 1943. godine Hamburg je teško stradao u britanskim i američkim vazдушnim napadima, uključujući i kuću u kojoj je stanovala moja porodica. Moja baba je s ćerkama napustila grad. Najpre su se preselile u selo Nojkirhen u oblasti Altmark, gde je živela babina sestra s porodicom, zatim, u jesen 1943. u Elblag, njen rodni grad u Istočnoj Pruskoj, da bi se već nekoliko meseci kasnije, u leto 1944. godine, vratile u Nojkirhen. Godine 1944. majku su poslali u Školu u Vestendu u Berlinu, koja je bila izmeštena u Pisek, u današnjoj Češkoj. Posle rata probijala se stazama i bogazama kako bi se vratila majci i sestrama u Nojkirhen. Od kraja marta 1945. do njenog dolaska u selo oktobra 1945. godine, porodica nije znala da li je uopšte živa. U to vreme imala je samo sedamnaest godina i često je pričala da se bojala da je ne siluju sovjetski vojnici koje je usput sretala.

Rat je još snažnije uticao na život mog oca. Uveče je sa svojim ocem, mojim dedom Ludvigom, u tajnosti ispod jorgana slušao radio BBC – pratili su razvoj događaja na frontu. Moj deda je još tokom rata bio ubeđen da će Nemačka izgubiti rat – i da treba da ga izgubi. Maja 1943. godine, otac je mobilisan kao pripadnik pomoćnog osoblja PVO-a. Posle navršene osamnaeste godine, u avgustu 1944, postao je vojnik i prilikom jednog vazdušnog napada, u proleće 1945. godine, zatrpan je ispod kamenja. Posle rata je kratko vreme bio u britanskom zarobljeništvu u Danskoj. Kada se u avgustu 1945. vratio u Nemačku, zemlja je već bila podeljena u okupacione zone između pobedničkih sila. Otišao je kod jednog prijatelja u Hajdelberg i naknadno položio maturu, da bi 1947, kako je kasnije pričao, pod uticajem ratnog iskustva započeo studije teologije.